

گزارش تحلیلی

# سرفصل اشکالات مهم توافق وین

و تبعات آن برای کشور

## موضوعات:

۱. قطعنامه شورای امنیت
۲. غنی سازی
۳. تحقیق و توسعه
۴. تحریم ها



## مقدمه

در این سند، به اشکالات موجود در توافق وین، در ۴ حوزه‌ی قطعنامه ۲۲۳۱ (اشکالات خاص این قطعنامه)، غنی‌سازی، تحقیق و توسعه، و تحریم‌ها پرداخته شده، و سرفصل اشکالات اصلی هر یک از این حوزه‌ها (مجموعاً ۴۰ سرفصل) برای استفاده‌ی مسئولین و نخبگان کشور آماده گردیده است. در این راستا، تلاش شده است که ضمن حفظ اتقان و دقت متن، نهایت اختصار در بیان هر مشکل رعایت گردد.

گفتنی است این سند ادعای بیان کلیه‌ی اشکالات مطرح در این ۴ حوزه را ندارد، اما تلاش شده اشکالات اصلی موجود در این حوزه‌ها ذکر گردد. همچنین این سند به اشکالات مطرح در دیگر حوزه‌های توافق وین (مانند بحث نظارت‌ها و بازرسی‌ها، تأسیسات اراک، تأسیسات فردو، نقشه راه و مسائل فرامتنی پیرامون توافق) نپرداخته است.

این سند توسط پژوهشگران اندیشکده صدق آماده شده است. این اندیشکده ضمن تمرکز کارشناسی بر موضوع تحریم‌های کشورمان، به جمع‌آوری و بررسی کلیه‌ی نقدهای مطرح در زمینه‌ی توافق وین و پژوهش و تولید مطالب مورد نیاز در این حوزه نموده است. مطالبی که در این گزارش راهبردی ذکر شده‌اند، سرفصل نقدهایی هستند که پاسخ تیم مذاکره‌کننده پیرامون آن‌ها را قانع‌کننده نیافته‌ایم. البته به دلیل رعایت اختصار، توضیحات تکمیلی و پاسخ به برخی اظهارات در هر یک از این موارد، در این سند ذکر نشده است، اما امکان ارائه توضیحات تفصیلی پیرامون هر یک از این مباحث وجود دارد.

تمرکز این سند، بر ارائه‌ی اصل اشکالات موجود در ۴ حوزه‌ی مذکور و تبعات عملی مهم هر یک از این اشکالات برای کشور است، و تنها در موارد ضروری و مغفول، به بیان توضیحات مرتبط یا استنادات مطالب پرداخته شده است.

## بخش ۱- اشکالات خاص مرتبط با قطعنامه ۲۲۳۱

(۱) معلوم نبودن زمان پایان قطعنامه و امکان فرا نرسیدن آن روز

- در بند ۸ اجرایی قطعنامه ۲۲۳۱ آمده است که شورای امنیت ۱۰ سال بعد از توافق، رسیدگی به پرونده هسته‌ای ایران را «جمع‌بندی» می‌کند (concluded)، نه اینکه (آن طور که در ترجمه فارسی به اشتباه آمده است) «پایان می‌دهد» (closed).

- گفتنی است یکی از اختلافات اساسی در مذاکرات ایران و ۱+۵ در سالهای گذشته همین اختلاف بر سر کلمه‌ی «بسته شدن» پرونده ایران یا «جمع‌بندی» شدن آن بوده است. اکنون این مسئله به نفع طرف غربی فیصله یافته، و بر همین اساس (و با توجه به اینکه توافق راه بسته نشدن پرونده ایران بعد از ۱۰ سال را باز گذاشته است)، وندی شرمین بعد از توافق اعلام کرد که: «۵ عضو دائم شورای امنیت تصمیمی سیاسی گرفتند و به دبیرکل سازمان ملل هم اعلام کردند که پس از ۱۰ سال، درخواست تمدید ۵ ساله این مکانیسم را مطرح خواهند کرد»<sup>۱</sup>.

- این امر به نتایج زیر منجر خواهد شد:

- خارج نشدن پرونده ایران از شورای امنیت (حتی بعد از ۱۰ سال)
- فرا نرسیدن روز لغو در برجام و لغو نشدن تحریم‌های اروپا

(۲) مکانیزم حل اختلاف موجود و بازگشت خودکار (snap back) قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت (بدون امکان وتو توسط روسیه و چین) در صورت ادعا و راضی نشدن هر یک از طرفین

- تبعات مهم این موضوع، امکان برگشت تحریم‌ها در هر زمان و در نتیجه عدم امنیت سرمایه‌گذاری و پابرجا ماندن فشار تحریم‌هاست (این بند در واقع لغو تحریم‌های شورای امنیت را به تعلیق آنها تبدیل می‌کند).
- (۳) تسهیل رفتن پرونده ایران ذیل ماده ۴۲ فصل ۷ منشور ملل متحد (اجازه حمله نظامی)
- در حال حاضر نقض قطعنامه ۲۲۳۱ امکان انتقال پرونده ایران به ماده ۴۲ را فراهم می‌آورد با دو تفاوت نسبت به قبل توافق:
    - متن این قطعنامه را خود ایران مورد مذاکره و توافق قرار داده و نقض آن مشروعیت بسیار کمتری دارد.
    - پیش از این چین و روسیه مانع چنین کاری (تصویب قطعنامه ذیل ماده ۴۲) می‌شدند که با توجه به شرایط جدید و عدم پذیرش درخواست حفظ وتوی آنها در مکانیسم حل اختلاف توافق توسط ایران، دیگر چنین انتظاری را از آنها نمی‌توان داشت.
- (۴) ممنوعیت هرگونه فعالیت مرتبط با موشک‌های بالستیک با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای
- طبق گزارشات قبلی شورای امنیت (S/2013/331 و S/2012/395) موشک‌های شهاب ۱ و ۳، سجیل و عاشورا با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای شناخته می‌شوند.
  - طبق رژیم کنترل تکنولوژی موشکی (MTCR) هر موشک با برد بیش از ۳۰۰ کیلومتر و کلاهک بیش از ۵۰۰ کیلوگرم وزن، با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای محسوب می‌شود.
- (۵) الزام انجام کامل اقدامات مورد درخواست آژانس بین‌المللی انرژی اتمی توسط ایران در زمینه تمام مسائل مهم موجود در گزارشات فعلی و آینده آژانس (در تمام مدت اجرای برجام) (بند ۳ قطعنامه ۲۲۳۱).
- این بدان معناست که ایران پیشاپیش تعهد داده است که مفاد درخواست‌های آژانس در کلیه گزارش‌های نامعلوم آینده‌ی آژانس را نیز انجام دهد و سرپیچی از این امر، به منزله‌ی نقض قطعنامه توسط ایران محسوب می‌گردد.
  - در این زمینه دیوید آلبرایت (رئیس اندیشکده علوم و امنیت بین‌الملل آمریکا و مشاور تیم مذاکره‌کننده این کشور) در کنگره گفته بود حتی اگر مسئله PMD قبل از روز اجرا بسته شود، آژانس در گزارشات آینده می‌تواند دوباره آن را باز کند.
- (۶) اجازه بازرسی کشتی‌ها و هواپیماها به مبدأ یا مقصد ایران توسط همه کشورها (بند ۷ ضمیمه B قطعنامه).
- (۷) محدودیت صادرات و واردات تسلیحات (حتی تسلیحات متعارف)، که بر اساس آن ارسال هرگونه اسلحه از ایران به کشوری دیگر (از جمله گروه‌های مقاومت در منطقه)، به منزله‌ی نقض قطعنامه توسط ایران خواهد بود (بند ۵ و (b) ۶ ضمیمه B قطعنامه).
- (۸) محدودیت مرتبط با موارد (اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری‌ها) با کاربرد دوگانه (بند ۲۲ قطعنامه که محدودیت‌های تفصیلی آن در بخش ۶ ضمیمه ۴ برجام آمده است).
- ایران برای خرید، انتقال، استفاده، دریافت کمک فنی یا آموزش، جذب سرمایه، و دریافت خدمات مرتبط با موارد با کاربرد دوگانه (که شامل موارد بسیاری می‌شود که آن موارد کاربرد وسیعی در صنایع مختلف کشور

دارند)، ملزم به اخذ مجوز از کارگروه خرید کمیسیون مشترک و پذیرش محدودیت‌های مربوطه خواهد بود. اخذ مجوز هم تنها با اجماع کلیه اعضای امکان پذیر است.

● گفتنی است لیست اقلام دوگانه از طرف شورای امنیت قابل به روز رسانی و افزودن موارد جدید به آن است، و هر کشور طرف معامله با ایران نیز می‌تواند اقلام جدیدی را به لیست اقلام ممنوعه (با کاربرد دوگانه) خودش اضافه کند.

● برخی مشکلات ناشی از این بخش توافق عبارتند از:

■ با مشکل مواجه شدن صنایع مختلف و تحقیق و توسعه (به خصوص صنایع Hi Tech) با توجه به وسعت دامنه‌ی اقلام و تجهیزات ذکر شده در لیست موارد با کاربری دوگانه

■ باز شدن باب امتیازگیری کشورهای ۵+۱ از ایران، با توجه به این‌که ایران برای واردات و استفاده از این اقلام مورد نیاز صنایع خود، محتاج اجازه گرفتن از تک‌تک آن کشورها شده است.

■ لو رفتن اطلاعات مربوط به زنجیره تأمین و نیازها و توانایی‌ها و فعالیت‌های کشور در حوزه‌های صنعتی مختلف، با توجه به اینکه ایران (مطابق بند ۶,۴,۲ ضمیمه ۴ برجام) ملزم به ارائه اطلاعات کامل مرتبط به اقلام و تجهیزات مربوطه (شامل نام، آدرس، شماره تلفن و ایمیل صادرکننده و واردکننده، اعلام نوع و محل استفاده، جزئیات حمل و نقل و...) به کمیسیون مشترک گردیده است.

■ بروکرسی مربوط به ارائه و بررسی و تأیید این حجم انبوه از اطلاعات. گفتنی است (مطابق بند ۶,۴,۴ و ۶,۴,۵ ضمیمه ۴ برجام) کارگروه خرید و کمیسیون مشترک تا ۴۵ روز می‌توانند تأیید یا رد درخواست ایران را معطل نمایند.

■ اجازه بازرسی آژانس از همه مکان‌ها در کشور که در آن از اقلام با کاربرد دوگانه (مندرج در INFCIRC /254 /rev.12 /Part1) استفاده شده است (مطابق بند ۶,۷ ضمیمه ۴ برجام). این امر پای بازرسان آژانس (و جاسوسان غربی) را به مراکز غیرهسته‌ای ایران نیز باز می‌کند.

■ اجازه یافتن کشور فروشنده‌ی کالا، تجهیزات، مواد، فناوری با کاربردی دوگانه به ایران (مندرج در INFCIRC /254 /rev.9 /Part2) و نیز کارشناسان کمیسیون مشترک، برای راستی‌آزمایی استفاده نهایی آن اقلام در ایران (بند ۶,۸ ضمیمه ۴ برجام).

● گفتنی است پیش از این نیز استفاده از موارد با کاربری دوگانه برای ایران ممنوع اعلام شده بود، اما ایران با عدم پذیرش این ممنوعیت، از راه‌های مختلف این موارد را تأمین و نیازهای خود را رفع می‌نمود. اما اکنون با به رسمیت شناخته شدن این محدودیت و پذیرش لزوم اجازه گرفتن از کمیسیون مشترک درباره‌ی تأمین این موارد مورد نیاز خود، ضمن ایجاد اشراف اطلاعاتی و قدرت نظارتی برای طرف غربی (و دیگر مشکلات مذکور)، از این پس نپذیرفتن ممنوعیت اعمالی طرف غربی درباره‌ی هر یک از این موارد، به معنای نقض توافق (و نه فقط نقض قطعنامه) توسط ایران خواهد بود.

(۹) توافق بر صدور قطعنامه ۲۲۳۱ (که برجام بخشی از آن است)، قبل از اینکه برجام مراحل تصویب و پذیرش را در داخل کشور طی کند.

(۱۰) موکول شدن اجرای لغو قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت به روز اجرا، علیرغم صدور قطعنامه جدید در روز ۲۹ تیر

- بدین ترتیب علیرغم صدور قطعنامه‌ی جدید، لغو قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت و ایجاد کوچکترین تغییر در تحریم‌های مربوط به آن‌ها، منوط به انجام کامل تعهدات ایران و تأیید آژانس بین‌المللی انرژی اتمی شده است (بند ۱۴ و ۱۸ ضمیمه ۵ برجام).
- همان طور که در بندهای قبل ذکر شد، قطعنامه ۲۲۳۱ شامل بسیاری از ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های مندرج در قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت علیه ایران است، و بدین ترتیب در واقع قطعنامه‌های قبلی لغو نشده‌اند و بخش زیادی از تحریم‌های آن‌ها در قطعنامه جدید تجمیع شده‌اند؛ اما همین کار نیز از روز صدور قطعنامه (یعنی ۲۹ تیر) صورت نمی‌گیرد (بند ۱۸ متن اصلی برجام).

## بخش ۲ - اشکالات برجام در حوزه‌ی غنی‌سازی

- (۱) صفر شدن ظرفیت غنی‌سازی ایران (حداقل از سال دهم اجرای برجام). با توجه به لزوم از رده خارج کردن سانتریفیوژهای IR-1 تا سال دهم اجرای برجام، و عدم امکان استفاده از دیگر سانتریفیوژها در این زمان. در ادامه وضعیت سانتریفیوژهای کشور مطابق برجام به تفکیک ذکر شده است:
- وضعیت ۵۰۶۰ سانتریفیوژ IR-1 فعال در نطنز:
    - این‌ها را فقط حداکثر ۱۰ سال داریم. بعد از آن مجوز استفاده از این ۵۰۶۰ سانتریفیوژ IR-1 و به طور کلی سانتریفیوژ IR-1 را نداریم و باید آنها را از رده خارج (phase out) کنیم (بند ۲ متن اصلی برجام).
    - وضعیت حدود ۱۴۰۰۰ سانتریفیوژ IR-1 که انبار می‌شود (برای استفاده جهت جایگزینی با سانتریفیوژهای در حال استفاده):
      - بخشی از این سانتریفیوژها حین جمع‌آوری نابود می‌شوند.
      - بخش باقیمانده از سانتریفیوژهای موجود در انبار، با توجه به نرخ خرابی سانتریفیوژهای فعالان (۵۰۶۰ دستگاه) طی حداکثر ده سال تمام می‌شود (به جز حداکثر ۵۰۰ دستگاه - آن هم در صورتی که بتوانیم و بخواهیم از امکان تولیدمان استفاده کنیم -).
      - طبق برجام، در طی ۱۰ سال اگر موجودی انبار به زیر ۵۰۰ دستگاه برسد، می‌توانیم نهایتاً تا رسیدن کل موجودی به سقف ۵۰۰ دستگاه تولید نماییم. البته با توجه به از بین رفتن زنجیره تأمین سانتریفیوژ و مشغول شدن پیمانکارها و کارگاه‌ها به کارهای دیگر و به صرفه نبودن تولید در حجم اندک و اینکه در انتهای ۱۰ سال باید کلاً IR-1 را کنار بگذاریم، این تولید اندک هم در حاله‌ای از ابهام است.
    - وضعیت دیگر سانتریفیوژهای موجود (صنعتی شده) ایران (حدود ۱۰۰۰ دستگاه سانتریفیوژ IR-2m)
      - این سانتریفیوژها به مدت ۱۰ سال انبار می‌شوند (بند ۲۹ ضمیمه ۱ برجام).
      - طبق متن برجام، بعد از ۱۰ سال (تا ۱۵ سال) هم حق نصب و استفاده از آنها را نداریم (بند ۳۱ ضمیمه ۱ برجام).
  - وضعیت سانتریفیوژهای دیگر
    - طبق متن برجام، بعد از ۱۰ سال (تا ۱۵ سال) حق نصب و استفاده از آنها را نداریم (بند ۳۱ ضمیمه ۱ برجام) (گذشته از این، ما اساساً سانتریفیوژهای صنعتی شده به غیر از سانتریفیوژهای IR-1 و IR-2m نداریم).

- همچنین آقای عراقچی در جلسه چهارم کمیسیون سیاست خارجی اعلام کرد که ساخت زیرساخت‌های IR-6 و IR-8 (که از سال دهم آن را آغاز می‌کنیم)، چند سال طول می‌کشد و تکمیل تحقیق و توسعه این ماشین‌ها بعد از نصب هم مدتی دیگر طول می‌کشد.<sup>۱</sup>
  - ۱۰۴۴ سانتریفیوژ IR-1 موجود در فردو نیز طبق برجام تا ۱۵ سال غنی‌سازی نخواهند کرد.
- (۲) نداشتن برنامه صنعتی غنی‌سازی از روز اجرا و از بین رفتن زنجیره‌های دیگر (غیر غنی‌سازی) مرتبط با صنعت هسته‌ای
- در واقع با پذیرش داشتن تنها ۵۰۶۰ سانتریفیوژ IR-1، ذخیره ۳۰۰ کیلوگرمی و محدودیت غنی‌سازی تا ۳،۶۷ و ... از روز اجرای توافق، تنها یک دکور از صنعت هسته‌ای باقی می‌ماند<sup>۲</sup> که این امر اثرات مخرب مهمی در دیگر زنجیره‌های مرتبط با صنعت هسته‌ای خواهد داشت:
  - توقف فعالیت‌های ساخت و سازی مرتبط با غنی‌سازی، رآکتور اراک، تولید آب‌سنگین اراک، تولید میله سوخت و ... و به تبع آن تعطیلی و تغییر کاربری کارگاه‌های قطعه‌سازی و تأمین‌کننده و ... مربوطه، بیکار شدن و تغییر شغل کارشناسان و متخصصین صنعتی مربوطه (که طی سالیان اخیر به تجارب ارزشمندی رسیده بودند)، دلسردی در دانشگاهیان مرتبط با این حوزه، و ...
- (۳) ارجاع مهمترین مباحث برنامه هسته‌ای کشور (غنی‌سازی و تحقیق و توسعه) در برجام (بند ۶۳ ضمیمه ۱ برجام) به «برنامه بلند مدت غنی‌سازی و تحقیق و توسعه غنی‌سازی ایران» که مفاد آن نامعلوم است. و سکوت برجام پیرامون موارد مهم (که برخی از آنها به سند فوق‌الذکر ارجاع داده شده‌اند و در برخی موارد هم کلاً سکوت شده؛ که این سکوت به معنای باز بودن دست ایران برای انجام فعالیت دلخواه خود در آن موارد نیست).
- (۴) نرسیدن به حداقل نیاز کشور در زمینه توان غنی‌سازی (یعنی معادل سالانه ۱۹۰ هزار سو برای تولید سوخت مورد نیاز نیروگاه بوشهر) تا سالیان سال بعد از دوره محدودیت (و به طریق اولی، نرسیدن به توان تأمین سوخت لازم برای تولید ۲۰ هزار مگاوات برق هسته‌ای مصوب مجلس).
- (۵) بی‌فایده شدن کامل غنی‌سازی به مدت حداقل ۱۵ سال با توجه به محدودیت موجودی (ذخیره) اورانیوم غنی شده که تنها ۳۰۰ کیلوگرم می‌باشد؛ و اینکه ایران به انجام یکی از این دو کار با اورانیوم غنی شده (فرا تر از ۳۰۰ کیلوگرم) خود ملزم گردیده است: رقیق‌سازی یا فروش به خارج از کشور (بند ۵۷ ضمیمه ۱ برجام).
- گفتنی است رقیق‌سازی محصول فرآیند غنی‌سازی به معنی بی‌فایده شدن روشن فرآیند غنی‌سازی و ائتلاف انرژی و منابع است، و فروش این مقدار اندک (بر اساس قیمت‌های فعلی بازار جهانی غنی‌سازی اورانیوم) سالانه تنها معادل حدود ۱۷۰ میلیون تومان برای کشور درآمد ایجاد می‌کند که قابل مقایسه با هزینه تولید آن نیست.
  - همچنین با توجه به اشباع بودن بازار جهانی اورانیوم، در صورت امتناع طرف‌های خارجی از خرید، تنها راه، رقیق‌سازی اورانیوم غنی شده خواهد بود.
- (۶) منحصر شدن مکان غنی‌سازی و حتی تحقیق و توسعه غنی‌سازی و انبار همه سانتریفیوژهای جمع‌آوری شده به سایت نطنز (عدم استفاده از فردو و عدم اجازه ساخت یا استفاده از سایت جدید) حداقل تا ۱۵ سال.

۱- پایگاه «یک بیست»، کد خبر: ۱۴۰۷۸

۲- گفتنی است رهبرانقلاب نیز در تیر ماه ۹۳ در این زمینه هشدار داده بودند که: «طرف مقابل به دنبال این است که جمهوری اسلامی ایران را به ۱۰ هزار سانتریفیوژ راضی کند»، اما اکنون در توافق نصف همان مقدار هم محقق نشده است.

- گفتنی است یکی از مضرات این موضوع، آسیب پذیری بیشتر و افزایش تهدیدات امنیتی مربوطه می باشد.
- (۷) عدم پذیرش و دریافت تضمین عینی در متن برجام برای برخورداری ایران از حقوق مصرح خود در NPT از جمله حق غنی سازی و تحقیق و توسعه غنی سازی، حتی بعد از دوره ی محدودیت های برجام.
- (۸) پذیرش استثنا شدن ایران در بین همه کشورها در زمینه حقوق هسته ای خود؛ ایران دیگرالی الابد نمی تواند به عنوان یک عضو عادی NPT از حقوق مساوی دیگر اعضا بهره مند باشد. به عنوان مثال: حق بازفرآوری و تحقیق و توسعه آن، لزوم انتقال تمامی سوخت مصرف شده برای همه نیروگاه های تولید برق و تحقیقاتی به خارج، حق ایجاد تأسیسات جداسازی پلوتونیوم، نپتونیوم، اورانیوم از سوخت های مصرف شده (بند ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ ضمیمه یک برجام).

### بخش ۳ - اشکالات برجام در حوزه ی تحقیق و توسعه

- (۱) توقف تحقیق و توسعه به مدت حداقل ۱۵ سال، در برخی حوزه ها از جمله:
  - روش های مختلف غنی سازی به جز سانتریفیوژ گازی (مانند غنی سازی لیزری که در این زمینه پیشرفت خوبی در کشور حاصل شده بود) (بند ۸۱ ضمیمه ۱ برجام).
  - حوزه ی پلوتونیوم (هر گونه فعالیت برای تولید، ذخیره، و ...) که برای راکتورهای تولید برق نسل های آینده مورد استفاده است (بند ۲۰ و ۲۵ ضمیمه ۱ برجام).
  - حوزه ی بازفرآوری، که با توجه به محدود بودن منابع اورانیوم و ارزشمند بودن مواد جدا شده، ارزش زیادی تولید می کند (محدودیت این مورد مادام العمر است) (بند ۱۸ ضمیمه ۱ برجام).
  - متالورژی، قالب گیری، فرم دهی، ماشین کاری پلوتونیوم و اورانیوم و آلیاژهاشان، که در صنعت فضایی و موشکی و ماهواره نیز کاربرد دارد (بند ۲۴ ضمیمه ۱ برجام).
- (۲) توقف و محدودیت تحقیق و توسعه روی ماشین های سانتریفیوژ
  - ماشین های IR-2m و IR-4 (که سانتریفیوژهای در آستانه تولید انبوه هستند):
    - زنجیره تحقیق و توسعه ۱۶۴ تایی شان جمع می شود (بند ۳۲ و ۳۴ ضمیمه ۱ برجام).
    - بر روی تنها ۲ عدد جداگانه IR-2m آن هم فقط آزمایش مکانیکی می توانیم انجام دهیم (بند ۳۲ ضمیمه ۱ برجام).
    - روی حداکثر ۱۰ عدد IR-4 می توانیم آزمایش همراه با تزریق گاز انجام دهیم (بند ۳۲ ضمیمه ۱ برجام).
  - ماشین های IR-6 و IR-8 (که طبق اعلام مسئولان دولتی، ماشین های اصلی هستند که بعد از دوره محدودیت قرار است مورد استفاده قرار دهیم):
    - تا ۸,۵ سال فقط زنجیره زیر ۳۰ تایی شان را می توانیم مورد تحقیق قرار دهیم و تحقیقات روی آنها تا ۸,۵ سال در همین حد متوقف خواهد ماند (بند ۳۷ و ۳۸ ضمیمه ۱ برجام).
    - علاوه بر آن متن برجام درباره ی اجازه تحقیق و توسعه بر روی زنجیره بیش از ۳۰ تایی سانتریفیوژهای IR-6 و IR-8 بعد از ۸,۵ سال نیز سکوت کرده است.



- ماشین‌های سانتریفیوژ دیگر (پیشرفته‌تر از IR-8 یا سانتریفیوژهای با کاربرد غیر هسته‌ای)
  - ساخت یک نمونه آزمایشی از آنها منوط به ارائه کامل به کمیسیون مشترک و کسب اجازه از آن خواهد بود.
  - گفتنی است پذیرش محدودیت بر روی انواع سانتریفیوژهای دیگر (به جز موارد ذکر شده در بندهای قبلی)، راه ایجاد محدودیت در صنایع پیشرفته دیگر کشور (مانند میکرو توربین‌های صنعت برق) را نیز باز می‌کند (بند ۴۳ ضمیمه ۱ برجام).

## بخش ۴ - اشکالات برجام در حوزه‌ی تحریم‌ها

(۱) اجرای هرگونه تخفیف تحریمی (اعم از تعلیق تحریم‌های آمریکا و اروپا و اجرای لغو قطعنامه‌های سابق شورای امنیت) از «روز اجرا» آغاز خواهد شد، که «روز اجرا» زمان مشخصی ندارد و منوط به اجرای تعهدات کمی و کیفی ایران (تعهدات برجام و تعهدات نقشه راه) و تأیید اجرای کامل تعهدات ایران توسط آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است. (بند ۱۰ و ۱۴ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ ضمیمه ۵ برجام)<sup>۲</sup>

- با توجه به سابقه‌ی بد آژانس و باز بودن باب بهانه‌جویی (مخصوصاً به علت وجود تعهدات کیفی) و عدم رضایت آژانس پیرامون اجرای کامل تعهدات ایران در برجام و در نقشه راه، و منوط شدن فرارسیدن روز اجرا به گزارش آژانس در این زمینه، این روز می‌تواند هیچ وقت فرا نرسد.

(۲) تحریم‌های شورای امنیت، فقط تعلیق می‌شوند.

- تحریم‌های شورای امنیت در واقع تعلیق شده‌اند، نه لغو؛ یعنی با توجه به مکانیسم حل اختلاف مورد توافق در برجام، هیچ مانع حقوقی برای برگشت خودکار و کامل تحریم‌های قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت وجود ندارد و هر موقع که هر یک از کشورهای آمریکا، انگلستان، فرانسه، چین و روسیه اراده کنند، می‌تواند صرفاً با ادعای این‌که ایران به تعهدات خود عمل نکرده است، آنها را به طور کامل برگرداند، و امکان وتوی این تصمیم (برگرداندن قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت علیه ایران) توسط اعضای دائمی دیگر شورای امنیت (مثلاً روسیه) نیز توسط برجام سلب شده است (بند ۳۷ متن برجام و بند ۱۲ قطعنامه ۲۲۳۱).

(۳) ممانعت از ادامه‌ی اجرای قراردادهای منعقد شده در زمان تعلیق تحریم‌ها، در صورت برگشت تحریم‌ها

- بازگشت قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت از طریق مکانیزم ماشه، علاوه بر اعمال مجدد تحریم‌ها، مانع اجرای قراردادهایی می‌شود که در زمان تعلیق تحریم‌ها منعقد شده باشند و ادامه‌ی اجرای آن قراردادهای را مشمول تحریم می‌سازد (بند ۳۷ متن برجام و بند ۱۴ و ۱۵ قطعنامه ۲۲۳۱). این مسئله موجب می‌شود که شرکت‌های بین‌المللی از هرگونه سرمایه‌گذاری واقعی در ایران و انتقال تکنولوژی به داخل کشور خودداری کنند. همچنین وجود این محدودیت مهم در توافق، این خطر را به وجود می‌آورد که شرکت‌های خارجی با

۱- برای کسب اطلاعات بیشتر پیرامون ساختار و وضعیت تحریم‌های کشور در حوزه‌های مختلف، و مشکلات حقوقی و موانع موجود در زمینه‌ی رفع واقعی تحریم‌ها از طریق توافق، و کسب تصویر کلان نسبت به آنچه در زمینه‌ی تحریم‌ها در برجام باید انجام می‌پذیرفت، به کتاب «گزارش ناخوانده از سرانجام یک مسیر» که توسط همین اندیشکده انتشار یافته است، مراجعه نمایید.

۲- شماره بندها بر اساس متن انگلیسی برجام ذکر شده است. در متن ترجمه فارسی ضمیمه ۵ برجام، همه‌ی شماره‌ها یک شماره جایجا شده‌اند.

توجه به ریسکی که در مورد دریافت هزینه محصولات یا خدمات ارائه شده به ایران وجود دارد، حتی از عقد قرارداد در زمان تعلیق تحریم‌ها نیز خودداری کنند.

- گفتنی است که تجربه توافق ژنو نیز کاملاً موید این موضوع است. پس از اعلام انعقاد توافق ژنو، وزارت خزانهداری آمریکا، در دستورات عملی که برای اجرای توافق منتشر نمود، اعلام کرد که تعلیق تحریم‌ها فقط شامل معاملاتی می‌شود که در همین مدت اجرای توافق (بازه‌ی ۶ ماهه، که بعدها ۴ ماه و ۷ ماه تمدید گردید) شروع شود، به طور کامل اجرا شود و خاتمه یابد. وجود همین محدودیت، یکی از دلایلی بود که مانع منتفع شدن کشور از تعلیق تحریم‌ها گردید؛ برای مثال، شرکت‌های بین‌المللی بیمه به همین دلیل از ارائه خدمات به کشتی‌های ایرانی خودداری کردند و شرکت‌های خودروساز خارجی نیز حاضر به عقد قرارداد جدیدی نشدند. حتی می‌توان گفت که اکنون وضع پیچیده‌تر از توافق ژنو است، چراکه دیگر حتی تضمینی برای تعلیق چند ماهه تحریم‌ها وجود ندارد و هر لحظه امکان بازگشت تحریم‌ها وجود دارد.

(۴) از دو قانون تحریمی اروپا، فقط یکی از آنها در برجام مورد بحث قرار گرفته، که آن هم در روز اجرا فقط تعلیق می‌شود، آن هم نه همه مواردش.

- از دو قانون تحریمی اروپا، یکی‌شان دست نخورده (بدون حتی تعلیق یک بند آن) باقی خواهد ماند.
  - گفتنی است اروپا دو قانون تحریم راجع به ایران دارد: یکی مقررات شورا به شماره 267/2012 (مبتنی بر تصمیم شورا به شماره 2010/413/CFSP) پیرامون مسائل هسته‌ای و یکی مقررات شورا به شماره 359/2011 (مبتنی بر تصمیم شورا به شماره 2011/235/CFSP) پیرامون مسائل حقوق بشر، که این قانون تحریمی به طور کامل باقی خواهد ماند.
  - تحریم‌های اروپا ناشی از «تصمیمات شورا» (Council Decision) و «مقررات شورا» (Council Regulation) هستند که تصمیمات شورا زیربنای مقررات شورا اند. لغو مقررات شورا بدون تصمیمات شورا به معنای تعلیق تحریم‌هاست. مطابق برجام مقررات شورا به شماره 267/2012 در روز اجرا لغو خواهد شد (به جز برخی بندهای آن)، اما هیچ‌یک از بندهای تصمیم شورای متناظر آن (یعنی تصمیم شماره 2010/413/CFSP) در روز اجرا (و تا ۸ سال بعد از آن) لغو نخواهد شد. در واقع هیچ‌یک از قوانین تحریمی اروپا در روز اجرا لغو نخواهند شد و تنها بخشی از آنها در روز اجرا تنها تعلیق خواهند شد (بند ۱ ضمیمه ۲ برجام و بند ۱۶ ضمیمه ۵ برجام).

(۵) برخی تحریم‌های مندرج در مقررات شورا به شماره 267/2012 نیز در روز اجرا تعلیق نخواهند شد، و تعهد اتحادیه اروپا برای تعلیق آنها به روز انتقال (۸ سال بعد از روز توافق) موکول شده است. این موارد عبارتند از: تحریم‌های فلزات (که در صنایع مختلف کاربرد دارند)، تحریم‌های نرم‌افزار (مثلاً نرم‌افزارهای مورد استفاده در پروژه‌های بزرگ نفت و گاز و حوزه‌های مختلف صنعتی)، تحریم‌های مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای (کالاها و فناوری‌های و سرمایه‌گذاری و آموزش‌های تخصصی)، تحریم‌های تسلیحات و تحریم سوئیفت (به عنوان بخشی از زنجیره تحریم بانکی) (بند ۲۰ ضمیمه ۵ برجام).

- گفتنی است تحریم خدمات مرتبط با این موارد نیز در روز اجرا تعلیق نخواهند شد. باقی ماندن تحریم خدمات مرتبط (با توجه به تجارب قبلی، از جمله توافق ژنو) منجر می‌شود که در تحریم‌های مالی و کشتیرانی و... باقی حوزه‌ها نیز فضای روانی تحریم‌ها و ترس از جریمه بابت نقض آنها پا برجا بماند.

(۶) هیچ‌یک از افراد، نهادها و شرکت‌های مورد تحریم، در روز اجرا از لیست تحریم‌های اروپا خارج نمی‌شوند. بخشی از آنها در روز اجرا تحریم‌شان تعلیق می‌شود و بعد از ۸ سال لغو می‌شود. بخشی از آنها نیز در روز انتقال (۸ سال بعد

از روز توافق) تحریم‌شان تعلیق و در روز لغو قطعنامه (حداقل ۱۰ سال بعد از روز توافق) تحریم‌شان لغو می‌شود (بند ۱۶ و ۲۰ ضمیمه ۵).

(۷) با توجه به اینکه همه تحریم‌های اروپا در تحریم‌های ثانویه آمریکا نیز موجود هستند، تعلیق تحریم‌های اروپا (حتی در همین حد موجود در برجام) در صحنه عمل تغییری در ساختار تحریم‌های کشور و اثرات آن ایجاد نخواهد کرد.

(۸) از دستورات اجرایی رئیس‌جمهور آمریکا (حدود ۳۰ دستور اجرایی که ۱۰ دستور آن فعال است) در متن توافق فقط به لغو ۴ دستور اجرایی (که ۳ دستور از آن‌ها فعال است) و بخش‌هایی از یک دستور اجرایی دیگر اشاره شده و در باقی دستورات اجرایی رئیس‌جمهور آمریکا هیچ لغو و تعلیق و تغییری در کار نیست (حتی پس از روز لغو قطعنامه).

- به عنوان نمونه، دستور اجرایی ۱۳۵۹۹ (۵ فوریه ۲۰۱۲)، به صورت کامل باقی می‌ماند، و تحریم‌های مندرج در آن، بر اساس برجام، نه الان، نه ده سال بعد و نه هیچ وقت دیگر، تعلیق هم نخواهند شد. طبق این دستور، مؤسسات مالی و اشخاص آمریکا باید هرگونه دارایی‌های ایران (دولت ایران، بانک مرکزی ایران، همه نهادهای مالی ایران و منافع حاصل از آن) را مصادره و مسدود کنند. از نکات قابل تامل این دستور این است که طبق آن، هر نهاد و شخصی بدون داشتن اتهام مشخص، صرفاً به دلیل ایرانی بودن شامل تحریم قرار می‌گیرد.

- به عنوان نمونه‌ای دیگر، دستور اجرایی ۱۳۳۸۲ که به اتهام اشاعه‌ی تسلیحات کشتار جمعی (از جمله هسته‌ای) و به صورت ثانویه تصویب شده است و تعداد زیادی از نهادها و شرکت‌های ایرانی، در طی زمان، طبق این دستور اجرایی تحریم شده‌اند، به طور کامل باقی مانده است و مطابق برجام هیچ گاه قرار نیست حتی تعلیق گردد. تعدادی از بانک‌ها، شرکت‌ها و نهادهایی که به واسطه‌ی این دستور مورد تحریم قرار گرفته‌اند، عبارتند از: شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی، بیمه معلم، بانک انصار، بانک مهر، بانک سپه، تایدواتر (شرکت بهره‌بردار بندرعباس)، ایران ایر، سازمان صنایع هوا و فضا، سپاه پاسداران، بنیاد تعاون سپاه، قرارگاه خاتم‌الانبیا، وزارت دفاع، شرکت نفت و گاز پارس، شرکت توسعه صنایع انرژی پائونیر، گروه‌های صنعتی شهید باقری، شهید همت، فجر، شرکت کالاکتریک، شرکت کاوشیار و...

- درباره‌ی آن ۵ دستور اجرایی ذکر شده در برجام نیز گفتنی است لغو تحریم این دستورات اجرایی، مستقلاً (و بدون قوانین کنگره‌ی متناظر آنها) تأثیری در تحریم‌های ایران نمی‌گذارند. از میان دستورات اجرایی لغو شده در برجام، دستور ۱۳۵۹۰ پیش از این به طور کامل در قانون تحریم TRA ی کنگره آمریکا تجمیع شده بود و در عمل غیرفعال محسوب می‌شود. دستور اجرایی ۱۳۵۷۴ و بخش عمده‌ی دستور اجرایی ۱۳۶۴۵ نیز به ترتیب ابلاغیه اجرای قوانین ISA (اصلاح شده) و IFCA ی کنگره‌ی آمریکا هستند، دستور اجرایی ۱۳۶۲۸ که بندهای ۷-۵ و ۱۵ آن لغو شده نیز ابلاغیه‌ی قانون TRA ی کنگره آمریکا است (بند ۱۷،۴ ضمیمه ۵).

(۹) قوانین تحریمی کنگره آمریکا (بخش مورد بحث در برجام) تنها اجراشان متوقف می‌شود. یعنی نه تنها لغو نمی‌شوند، حتی قوانین‌شان تعلیق هم نمی‌شود (بند ۱۷ ضمیمه ۵ برجام). این توقف اجرا (cease application) و نه تعلیق (suspend) به این معناست که هر ۴ ماه (یا ۶ ماه) رئیس‌جمهور آمریکا باید دستور توقف اجرای این تحریم‌ها را (با ذکر دلایل مجاب‌کننده‌ی خود برای کنگره) تمدید کند. این موضوع در تداوم توقف اجرای تحریم‌های آمریکا در آینده تزلزل جدی ایجاد می‌کند.

(۱۰) هیچ یک از قوانین تحریمی کنگره آمریکا (یعنی تحریم‌های اصلی ایران) نه تنها در طول دوره اجرای برجام لغو نمی‌شوند، بلکه هیچ چشم اندازی هم برای لغو آنها وجود ندارد و به طور کلی در برجام هیچ تعهدی در زمینه لغو حتی یک تحریم کنگره آمریکا وجود ندارد و تنها در روز انتقال (۸ سال بعد از روز توافق) سخن از «تلاش» دولت آمریکا برای خاتمه یا اصلاح این قوانین آمده است، که این عبارت «تلاش نمودن» هیچ تعهد حقوقی ای را متوجه آمریکا نمی‌کند (بند ۲۱ ضمیمه ۵ برجام).

(۱۱) در بند ۶ ضمیمه ۲ قید شده است که فهرست جامع و کامل تحریم‌های مرتبط با هسته‌ای آمریکا تنها همین موارد (اندک) ذکر شده در بند ۴ ضمیمه ۲ برجام است. در واقع با به رسمیت شناخته شدن این موضوع توسط ایران ابزار چانه‌زنی از کشورمان برای مناقشه در مورد دامنه تحریم‌های هسته‌ای گرفته شده است. گفتنی است واژه «تحریم‌های مرتبط با هسته‌ای» واژه‌ای موهوم و مبهم است که از نیمه دوم سال ۹۲ وارد متن توافقات شد و همواره بر سر تعریف این واژه اختلاف وجود داشته است و اکنون باب مناقشه در این مورد به سود طرف مقابل بسته شده است.

(۱۲) کل تحریم‌هایی که آمریکا در برجام متعهد شده است که اجرای شان را متوقف (به عبارت دیگر، تعلیق موقت) کند، تنها بخش‌های اندکی از قوانین تحریمی کنگره‌ی آمریکا را شامل می‌شود<sup>۱</sup> (همین مسئله راجع به دستورات اجرایی رئیس جمهور آمریکا هم صادق است که پیش از این توضیحات آن ذکر شد). یعنی با وجود این که از حوزه‌های اصلی تحریم در برجام به صورت کلی، نام برده شده است، اما مراجعه به لیست موارد ذکر شده در بند ۴ ضمیمه ۲ برجام (یعنی کل قوانین تحریمی مورد تعلیق)، نشان می‌دهد بخش‌های بسیار زیادی از قوانین تحریمی آمریکا، اصلاً در این لیست وجود ندارند. بر همین مبنا، کل امتیاز داده شده به ایران در حوزه‌ی تحریم‌های این توافق، از طرف مقامات آمریکایی به معنای حفظ کامل ساختار تحریم‌های آمریکا و تنها ارائه یک تخفیف تحریمی به ایران بیان شده است. بدین ترتیب، تنها بخش‌های اندکی از تحریم‌های آمریکا تعلیق خواهند شد. به عنوان مثال، بخشی از قوانین مهمی که در توافق وین به آن‌ها پرداخته نشده (و تحریم‌های ناشی از آنها کمافی‌السابق ادامه خواهند داشت)، در زیر آمده است:

- از کل قانون تحریمی CISADA (یکی از ۵-۴ قانون مهم تحریم ایران) تنها بخش 104(c)(2)(E)(ii)(I) (که هیچ ارتباطی به تحریم‌های اقتصادی کشور ندارد) جزء لیست تحریم‌های مورد بحث (تعلیق) در برجام ذکر شده و باقی بندهای این قانون (یعنی بیش از ۹۹٪ آن) بدون هیچ تغییری (حتی تعلیق موقت) برقرار باقی خواهند ماند؛ این موضوع موجب می‌شود تحریم‌های مختلف مندرج در این قانون (مانند

۱- از میان تحریم‌های کنگره آمریکا، کل بندهای تحریمی که در برجام از آنها نام برده شده و قول توقف اجراشان داده شده، عبارتند از:

- |  |   |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>● ISA: <ul style="list-style-type: none"> <li>Section 5(a)(1)</li> <li>Section 5(a)(2)</li> <li>Section 5(a)(3)</li> <li>Section 5(a)(4)</li> <li>Section 5(a)(5)</li> <li>Section 5(a)(6)</li> <li>Section 5(a)(7)</li> <li>Section 5(a)(8)</li> </ul> </li> <li>● CISADA: <ul style="list-style-type: none"> <li>Section 104(c)(2)(E)(ii)(I)</li> </ul> </li> <li>● NDAA 2012: <ul style="list-style-type: none"> <li>Section 1245(d)(1)</li> <li>Section 1245(d)(3)</li> </ul> </li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>● TRA: <ul style="list-style-type: none"> <li>Section 211(a)</li> <li>Section 212(a)</li> <li>Section 213(a)</li> <li>Section 220</li> </ul> </li> <li>● IFCA: <ul style="list-style-type: none"> <li>Section 1244(c)(1)</li> <li>Section 1244(d)</li> <li>Section 1244(h)(2)</li> <li>Section 1245(a)(1)(A)</li> <li>Section 1245(a)(1)(B)</li> <li>Section 1245(a)(1)(C)</li> <li>Section 1245(c)</li> <li>Section 1246(a)</li> <li>Section 1247(a)</li> </ul> </li> </ul> |
|--|---|

تحریم سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز، و تحریم‌های مالی بانکی ذکر شده در آن) مانند قبل از توافق بدون هیچ تغییری ادامه داشته باشد.

- از کل قانون تحریمی مهم 2012 NDAA فقط دو بخش (1)(d) 1245 و (3)(d) 1245 در لیست مورد نظر برجام ذکر شده است، که با توجه به نیامدن بخش (4)(d) 1245 اثربخش بودن توقف اجرای همان دو بخش نیز زیر سؤال رفته است.
- قانون تحریم USA PATRIOT Act که قانون مهمی در حوزه‌ی تحریم‌های مالی و بانکی است، به صورت کامل باقی می‌ماند و مطابق برجام حتی یک بند آن هم تعلیق نخواهد شد. مطابق این قانون، بانک‌ها و مؤسساتی که با ایران (که به عنوان مصداق منطقه‌ی اول پولشویی توسط آمریکا شناخته می‌شود) تراکنش مالی داشته باشند، تحریم می‌شوند و امکان دسترسی آنها به سیستم بانکی و مالی آمریکا سلب می‌شود.<sup>۱</sup>
- به عنوان نمونه‌ای دیگر، بند d از بخش ۱۲۴۷ قانون IFCA کاملاً پابرجا مانده و حتی تعلیق هم نشده است. مطابق این بند، آمریکا به اعمال تحریم ثانویه علیه مؤسسات مالی غیر آمریکایی که با ایران تراکنش نفتی داشته باشند، می‌پردازد. یعنی اگر یک بانک خارجی در تراکنشی مربوط به پول نفت ایران حضور داشته باشد، مشمول تحریم خواهد شد.
- به عنوان نمونه‌ای دیگر، بخش ۲۱۷ قانون تحریمی TRA نیز به هیچ عنوان در برجام مورد اشاره قرار نگرفته و به صورت کامل برقرار می‌باشد. براساس بندهای مندرج در این بخش، تمام دارایی‌ها و اموال مؤسسات مالی ایران (با تاکید بر بانک مرکزی ایران) مصادره و مسدود می‌شود؛ همچنین هر موسسه مالی خارجی که به آنها برای دور زدن تحریم کمک کند، تحریم خواهد شد. همچنین مطابق بخش ۵۰۲ از همین قانون، به دادگاه‌های آمریکا اجازه‌ی برداشت از این دارایی‌ها و سودهای آنها داده می‌شود.

(۱۳) از میان مواردی که به عنوان تحریم هسته‌ای در برجام (بند ۴ ضمیمه ۲) ذکر شده‌اند (یعنی کل بندهای مورد اشاره از تحریم‌های آمریکا در برجام) نیز بخش‌هایی هستند که مطابق ضمیمه ۵ هیچگاه (نه در روز اجرا و نه بعد از آن) تعهدی حتی مبنی بر توقف اجرای تحریم‌شان وجود ندارد. بند ۴،۹ (تحریم کالاها و خدمات مرتبط به هسته‌ای، تحریم اعمالی بر مشارکت‌های مربوط به استخراج معدن، تولید و حمل و نقل اورانیوم، تحریم‌های اعمالی بر منع شهروندان ایرانی از تحصیل در مقاطع عالی در رشته‌های مرتبط) به طور کامل این گونه است. از تحریم‌های بند ۴،۲،۱ و ۴،۴،۱ ضمیمه ۲ نیز (مطابق بند ۱۷،۱ ضمیمه ۵)، توقف اجرای تحریم‌های بند (a) 211 قانون TRA استثنا شده است.<sup>۲</sup>

(۱۴) مطابق متن برجام، تخفیف تحریمی ارائه شده به ایران تنها شامل تحریم‌های ثانویه ایران می‌شود و تحریم‌های اولیه ایران به طور کامل دست نخورده باقی می‌مانند. این موضوع راجع به همه تحریم‌های مرتبط با کلیه اشخاص، شرکت‌ها و نهادهای آمریکا (هر شرکتی که بیش از ۵۰ درصد سهامداران‌ش یا تصمیم‌گیران‌ش آمریکایی باشند) صادق است.

(۱۵) دولت آمریکا نسبت به توقف تحریم‌های ایالتی (فعلی و آینده) علیه ایران هیچ تضمینی نداده است.

- گفتنی است گردش مالی برخی ایالت‌های آمریکا در سطح گردش کشورهای بزرگ دنیاست.

۱- اعلامیه‌ی وزارت خزانه‌داری آمریکا (www.treasury.gov/press-center/press-releases/Documents/Iran311Finding.pdf)

۲- البته در متن رسمی ترجمه فارسی برجام که به مجلس ارائه شده، برخلاف متن انگلیسی، در بند ۴،۴،۱ ضمیمه ۲، بند (a) 211 قانون TRA ذکر نگردیده است.

- در حال حاضر ۲۹ ایالت آمریکا تحریم‌هایی علیه ایران دارند، و برخی ایالت‌ها مانند نیویورک و فلوریدا بعد از برجام اعلام کرده‌اند که تحریم‌های خود علیه ایران را حفظ نموده و تحریم‌های جدیدی را نیز اعمال خواهند کرد.

- اهمیت این موضوع از آن جهت است که تحریم‌های ایالتی می‌تواند اثر برون مرزی جدی داشته باشد. به عنوان نمونه بهار ۹۱ شرکت خودروسازی نیسان به خاطر تهدید شهردار نیویورک مبنی بر جلوگیری از تأمین تاکسی‌های این شهر در صورت ادامه همکاری با ایران، از ایران خارج شد.

(۱۶) برای مؤثر واقع شدن رفع تحریم‌های هر حوزه باید زنجیره‌ی تحریم‌های آن حوزه به طور کامل برداشته شود، اما در برجام این اتفاق نیفتاده است.

- گفتنی است در هر حوزه ابعاد و لایه‌های مختلف آن حوزه تحت تحریم واقع شده‌اند، که همه حلقه‌های این زنجیره باید با هم رفع شوند تا شاهد گشایش در آن حوزه باشیم. برای مثال زنجیره‌ی تحریم‌های مالی شامل این موارد است: تحریم ارزی، تحریم نهادهای مالی، نظارت‌های شدید بر تراکنش‌های بانکی، ایجاد مانع در دسترسی به دارایی‌ها (بلوکه یا مسدود کردن)، تحریم شبکه‌های انتقال الکترونیک پیام‌های مالی؛ اما در برجام این زنجیره گسسته نشده است. به عنوان مثال تحریم ارزی (دلار) یا نظارت‌های شدید بر تراکنش‌های بانکی حفظ شده است، که این موضوع موجب برطرف نشدن تحریم‌های مالی بانکی است.

- در توافق ژنو نیز باقی ماندن همین زنجیره‌ی تحریم‌های مالی باعث شد آزادسازی ماهانه ۷۰۰ میلیون دلار از دارایی‌های ایران نتواند در عمل فایده‌ای برای کشور داشته باشد (یعنی استفاده از این دارایی‌ها به واسطه این توافق آسان‌تر نگردد).

(۱۷) مطابق تأکید برجام (پاورقی ۱۴ ضمیمه ۲ متن انگلیسی، پاورقی ۱۹ ضمیمه ۲ متن ترجمه فارسی) مواردی که به عنوان رفع تحریم یک حوزه در برجام ذکر شده‌اند، مانع اعمال تحریم‌های آن حوزه بر اساس سایر قوانین تحریمی ذکر نشده در برجام (یعنی بخش اعظم تحریم‌های آمریکا) نمی‌شود.

- گفتنی است در بسیاری از موارد، یک حلقه از زنجیره‌ی تحریم یک حوزه، در چند قانون مختلف آمریکا مورد تحریم واقع شده است، و تا برطرف نشدن بندهای مربوط به آن در همه آن قوانین، برداشته شدن تحریم مربوطه در یک قانون نمی‌تواند در عمل تغییری در تحریم‌های آن حوزه ایجاد کند.

(۱۸) بی‌توجهی و ناتوانی برجام در توقف تلاش آمریکا برای حفظ و تداوم فضای روانی سنگین تعامل با ایران، به عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل بی‌اثر کردن تخفیف تحریمی

- گفتنی است در مدت اجرای توافق ژنو که آمریکا متعهد به توقف برخی تحریم‌های خود شده بود، با بهانه‌های مختلف، اقدام به جریمه مالی طرف‌های فعالیت تجاری و اقتصادی با ایران نمود که موجب ایجاد فضای رعب و وحشت در تعامل اقتصادی با ایران شد و اثر آن تا مدت‌ها ادامه دارد. اکنون نیز در برجام راه‌های بهانه‌جویی و اعمال فشار باز گذاشته شده است، و با توجه به باقی ماندن برخی تحریم‌ها فضای ترس از جریمه‌های سنگین نقض تحریم، برای طرف‌های تجاری و اقتصادی باقی‌ست.

- به عنوان مثال با توجه به باقی ماندن تحریم فلزات یا اقلام با کاربری دوگانه، سیستم بانکی یا حمل و نقلی که می‌خواهد در زمینه تعاملات تجاری در حوزه‌های غیر تحریمی کار کند، همچنان از اینکه متهم به تعامل با ایران در حوزه‌های تحریمی و متحمل جریمه‌های سنگین مربوطه شود (چنان که در این سال‌ها بارها و بارها چنین اتفاقی از طرف آمریکا صورت گرفته)، می‌ترسد و از تعامل با ایران اجتناب می‌کند.

● لازم به ذکر است لغو کلی تحریم‌های کشور می‌توانست این فضای روانی را تا حد زیادی بهبود بخشد؛ اما حتی با پذیرش تداوم بخش زیادی از تحریم‌ها (چنان که در برجام صورت گرفته)، این امکان وجود داشت که با اتخاذ تدابیر و اقداماتی فضای روانی منفی موجود کاهش یابد. به عنوان نمونه، الزام طرف غربی به صدور اطلاعیه از طرف نهادهای نظارتی مالی و پول شویی کشورهای غربی مبنی بر عدم جریمه پس از توافق یا مشخص کردن چند بانک برای تعامل اقتصادی تجاری با ایران و تضمین دادن به آنها که در صورت چنین کاری مشمول جریمه نخواهند شد، می‌توانست از این فضای منفی بکاهد. هر چند که با توجه به ترس شدید موجود، ایده آل، الزام چند بانک به انجام امن تراکنش‌های مربوط به ایران بود.

(۱۹) مسدود شدن راه راستی‌آزمایی وجود «اراده سیاسی» در طرف مقابل برای تخفیف تحریم‌ها در برجام، با توجه به این‌که عدم وجود اراده سیاسی، موجب بی‌اثر شدن تخفیف تحریم‌ها روی کاغذ می‌شود.

● گفتنی است بسیاری از تحریم‌های ایران بدون این‌که قانونی در آن زمینه وجود داشته باشد و تنها به خاطر فشار سیاسی آمریکا و طرف غربی بر کشور اعمال شده بودند و موجب عدم همکاری شرکت‌ها با ایران گردیده بودند. برای مثال شرکای عمده ایران در صنعت خودروسازی، سال‌ها قبل از تصویب قانون تحریمی مرتبط و به علت فشار سیاسی آمریکا و طرف غربی با ایران قطع همکاری کردند. در صورت عدم وجود اراده سیاسی، چنین تحریم‌هایی از جانب طرف غربی در حال حاضر (بعد از توافق) نیز ممکن است.

● همچنین عدم وجود اراده سیاسی موجب می‌شود تحریم‌های برداشته شده، مجدداً به بهانه‌های دیگر وضع گردند، که شاهد چنین رویه‌ای در گذشته نیز بوده‌ایم. به عنوان مثال، در حالی که دادگاه اتحادیه اروپا رأی به نفع بانک‌ها و شرکت‌های کشتی‌رانی ایران داده و آنها را از شمول تحریم‌ها خارج دانسته بود، اتحادیه اروپا همان بانک‌ها و شرکت‌ها را به بهانه‌ای دیگر مجدداً مشمول تحریم کرده بود. در حال حاضر برجام نیز راه انجام چنین کاری توسط طرف مقابل را کاملاً باز گذاشته است.

● این موضوع نشان می‌دهد تا زمانی که نسبت به وجود اداره سیاسی در طرف مقابل برای تخفیف تحریم‌ها اطمینان حاصل نکنیم، رفع تحریم‌ها روی کاغذ نمی‌تواند مشکلات تحریمی کشور را حل کند. یک راه اطمینان حاصل کردن از اراده سیاسی طرف مقابل، انجام گام به گام تعهدات دو طرف در برجام بود که متأسفانه چنین چیزی به هیچ وجه حاصل نشده و پیش از پی بردن به میزان اراده سیاسی طرف مقابل برای رفع تحریم‌ها، ایران مجبور به انجام کلیه تعهدات خود شده است.

(۲۰) از بین تحریم‌هایی که در برجام به آن‌ها پرداخته شده، به جز بخش اندکی از دستورهای اجرایی رئیس‌جمهور آمریکا، مابقی موارد تحریمی آمریکا، اروپا و شورای امنیت، به هیچ عنوان لغو نمی‌شوند و با به کار بستن شگردهای مختلف، تنها تعلیق شده‌اند.

● تعلیق تحریم‌ها (به جای لغو آن‌ها) ضمن حفظ بلا تکلیفی در فعالین اقتصادی، همواره سایه‌ی بازگشت آسان تحریم‌ها را باقی نگه می‌دارد، و لذا امکان ایجاد گشایش اقتصادی مورد نظر را از کشور سلب می‌نماید. در چنین شرایطی شرکت‌ها و افراد فعال در حوزه‌های صنعتی و تجاری برای حضور در ایران با ریسک بالایی مواجه هستند. چراکه هر لحظه امکان بازگشت تحریم‌ها و مواجه شدن با جریمه‌های سنگین از سوی طرف‌های غربی وجود دارد.

● علاوه بر آن، قراردادهای در حوزه‌های مهم صنعتی و تجاری، بلندمدت و چندین ساله هستند و در شرایط تعلیق، اساساً امکان عقد چنین قراردادهایی وجود ندارد.

● گفتنی است مشکلات ناشی از تعلیق تحریم‌ها در توافق ژنو نیز مانع از امضای قرارداد جدیدی در حوزه‌های مختلف از جمله کشتیرانی و خودروسازی شد.

برای تصویب این متن، یک مسیر  
قانونی پیش بینی شده‌ای وجود  
دارد که باید این میسر را طی کند و  
خواهد کرد ان شاء الله.  
انتظار ما این است که  
دست اندرکاران با دقت مصالح را  
-مصالح کشور را، مصالح ملی را-  
در نظر بگیرند و آن چه را تحویل  
ملت خواهند داد، بتوانند با گردن  
افراشته در مقابل خدای متعال هم  
ارائه بدهند.

رهبر عزیز انقلاب، ۲۷ تیر ۱۳۹۴

اندیشکده صدق



تهران، خیابان کریمخان  
خیابان ایرانشهر، پلاک ۲۴۲  
تلفن: ۸۸۳۱۷۵۰۰  
فکس: ۸۸۳۱۷۴۹۹  
پیامک: ۳۰۰۰۷۰۰۸۰۰۴۰۰۳